

TTANTTA MOKHOR

(Comédie en I Acte)

Personnages:

XOBADINA: dite ttantta mokhor 60 ans, veuve très acariatre

LUIXA: sa bonne, grosse fille, 20 ans un peu sotte mais brave

GAXUXA: Moko xorrotx, sa remplaçante, 20 ans, délurée bon coeur

KATTINA: Fillette de 9 ans, nièce de Xobadine, enfant terrible, gourmande

TEREXA: mutchurdine 65 ans, lunettes bleues, aimant les chiens

JOANAHAURRA: mutchurdine 60 ans, bossue, aimant le vin

MARIXUME: mutchurdine, 65 ans, boîteuse, borgne

COSTUMES: Les 3 mutchurdines, châles basques, robes plus ou moins noires, mais amples. Une, en "motto". Les 2 bonnes; tabliers et coiffes de boniche. Kattina, en tablier. Xobadine: Etxeko andere tout en noir

SCENE I

(dans la salle à manger)

(LUIXA et XOBADINE, toutes deux debout, l'une en face de l'autre)

LUIXA (*humble d'un air étonné*): Beraz anderea, kanporat emaiten nauzu?

XOBADIN (*d'une voix sèche*): Ba segur. Ez da goizegi. Badut zutaz aski eta sobera. Lephoraino asea naiz.

LUIXA (*de plus en plus bouleversée*): Bainan, andreria, zer egin dautzut bada hortarakotz?

XOBADIN (*en colère*): Zer egin dautazun diozu? Zer kopeta, zer nahi xahutzen hola joarez errekarat emanen nauzu.

LUIXA (*ouvrant de gros yeux; prête à pleurer*): Errekarat?... Barkha dazu anderia ni hain zuhurra.

XOBADIN (*avec ironie, l'interrompant*): Bien ederra da zure zuhurtzia (hausant les épaules, reprenant avec colère) Eta gero, barneko ez duzu gosturik... bethi errestant ez duzu finitzerik.

LUIXA (*bouleversée*): Bainan anderea, aphairuak bethi prest dituzu tenoreko?

XOBADIN (*en colère*): Aphairuak ba, eman dezagun. Bainan gero bertze lanak guziak debalde (*court silence*) (*d'un ton décisif*) Hop, aski hortarik berriz ere diot, zutaz asea naiz, zure begitartea ez nau agradatzen.

LUIXA: (*éclatant en sanglots, se couvrant le visage de son tablier*): Eza; anderia? Baditakea?...

XOBADIN: Berriz ere, aski, zure bisai nigartiak zure aire trixteaz badur aski. Hastio ditut zu bezelakoak. Iduri duzu bethiene ikharan bizi zirela sekulan ez irriño bat, khantu bat. Ez dituzu oraino hogoita bortz urthe eta iduri duzu mutxurdina. Ez ez, aski hola. Bihar goizian berian, argi urratzean etxea hustuko duzu. Joanen zira nahi duzun tokirat; etzitut gehiago hemen ikhusi nahi. Arratsalde huntan berean xekhatzen ahal duzu bertze toki bat. Bihar goizian, emanen dautzut zure hilabeteko saria (*droite pincée elle sort, tandis que la pauvre LUIXA qui est restée figlée, toute en larmes pendant que parlait sa maîtresse, regagne en sanglotant la cuisine*)

SCENE II

(dans la cuisine)

(LUIXA et XOBADINE, toutes deux debout, l'une en face de l'autre)

LUIXA (*s'effondrant sur une chaise placée devant une table face au public, tenant sa tête entre les deux mains, toujours en pleurs*): Allo, kanporat emaiten nau funts hortan.

Zertako? Ez dakit... Hain da bitxia eta... mokhorra... Zerbeit egiten denean bertze bat nahi, erran xuri eta harrek batz, bethi oro kontrarat... Azkenean, nik ere badut aski (après quelques instants de silence) Gogotik joan nitake etxe huntarik ez balitz andere Xobadinen iloba, Kattina gaixoa, haur bat hain maithagarria, hain jenutsua... Haren uzteak daut zimiko egiten bihotzean... (*s'essuyant les yeux*) Eta bertzalde zer bilhaka... Pokoen bordan, amak izanki zer egin ni gabe anaia eta ahizpa ttipiekin Donibanen aldiz lengoiarik gabe; hoi bertze estrajeren erdian nola atxeman toki bat? Hemen bederen eskuaraz mintzatzen ahal da, bainan bertzetan... Zer egin... Nola itzulika (*elle éclate en sanglot*)

SCENE III

(dans la cuisine)

(GAXUXA en bâret, tenue de voyage carton à la main frappe à la porte en faisant: Hep Hep... Ne recevant pas de réponse elle rentre résolument et apercevant LUIXA affalée sur la chaise sanglotant, s'arrête interdite puis)

LUIXA (*relevant son visage inondée de larmes*): Gaxuxa.

GAXUXA (*affectueuse*): Ba, ba ni nun, hire herritarra. Bainaz zertako nigar horiek.

LUIXA (*pleurant*): Etxeko andereak kanporat emaiten nin.

GAXUXA: Baditakea... Zer pasatu zako burutik mutxurdin mokhor horri, hi kanporat emaiteko?...

LUIXA: Ez dakinat xuxen... Ene begitartea ez din gostokua.

GAXUXA: Hori ez dun arrazoin bat.

LUIXA: Ba eta gero xahutzailea omen nun, ez omen nun aski prunta, aski alegera, ez dakinat zer oraino...

GAXUXA (*haussant les épaules*): Horiek oro estakuriak ditun. Emazte kakola ez bertzea. Hi bezalako "perla" bat, langilea, ixila, zuhurra, baditakea hortarako izan duen kopeta kanporat emaiteko?...

LUIXA: Ba, ba, Gaxuxa, kanporat eman nin eta erran zautan arratsalde huntan berian bertze toki bat bila dezadan.

GAXUXA (*affectueusse*): Eta pena duna etxe hunen uztea? Ehiza gogotik joan hemendik?

LUIXA: Ba, ba gogotik. Bainan hor baita Katrina etxeko anderiaren iloba ttipia. Haren uztea pena emaiten zautan, haur bat, hain maite nuena hain eztia, zer bilhakatuko da haur gaixo hori, bere ttinata mokhor horekin?...

GAXUXA: Ba, konoprenitzen dinat, sei hilabetez hire ahizpa ttipi bat bezala arthatu ondoan, ez dun murakuilu hain atxikia bahoz

LUIXA: Hori ere egia dun, Gaxuxa... Deneri pentsatzen dun... Badakinat arras ontsa,ene jitearekin ez nizela on bertzetako (*elle se remet à pleurer*)

GAXUXA (*réfléchissant avec un sourire malicieux au coin des lèvres*): Ago, heldu zautan zerbait gogorat.

LUIXA: Baia. Eta zer?

GAXUXA (*joyeuse*): Ba, ba Luixa? Ez hiz phartituko. Utz oro ene gain.

LUIXA (*étonnée*): Nola bada?

GAXUXA (*s'approchant doucement*): Huna nola.... Etxerat noan zortzi egunentzat.

LUIXA (*toujours triste*): Hobe hiretzat... Bainan nola itzulikatuko hiz hi hemen?...

GAXUXA (*l'interrompant brusquement*): Ago, ago. Har pazientzia. Ene burua eskainiko dinat hire ordain andere Xobadini, hartuko nik baina hainbertze xoraziko dinat nun laster haizatuko bainu eta hi berriz gogotik hartuko... Heziko dinat ba nik, andereño hura.

LUIXA: Agian ba, bainan lan gaitzari buruz abiatzen hiz. Eta bertzalde ene gatik behar ditun galdu hire zortzi egunak [*congés payés*]

GAXUXA (*riant*): Ez dinat ez dinat, zortzi egun behar hire etxeko anderearen moldatzeko (*on entend une voix sèche*)

LUIXA: (se levant vivement): Hain xuxen hara nun helduden etxeko anderea. Ni banoa ganbararat.

SCENE IV (dans la salle à manger)

(*XOBADINA rentre vivement par la droite, sans voir GAXUXA qui se tient au fond de la scène, una carton à la main*)

GAXUXA (*s'avancant et saluant profondément*) Agur anderia.

XOBADINA (*air hautaine, voix sèche*): Nor zira zu?

GAXUXA: Gaxuxa moko xorrotx, zure zerbitzuko anderia.

XOBADINA: Zertarat heldu zirat hunat?

GAXUXA (*humblement*): Etxeratekoan jin niz, Luixa ene lagunaren ikhusterat.

XOBADINA (*intéressée*): Zer Luixaren herritarra zira?

GAXUXA: Preseski anderia, auzo auzoan bizi gira.

XOBADINA: Gaixo Luixa ez da neskato tzarra, bainan hain da bitxia, tontoa.

GAXUXA: Zer nahi duzu anderia moda xaharretan hura ere. Ez da, ez ni bezala munduan usatua.

XOBADINA: Bortxatua izan niz kanporat emaiterat. Ez dautzu berak deusik erran?

GAXUXA: Ez anderia, deus... Doidoia ikusi dut.

XOBADINA: Eta orai sehi baten ondotik nabila (*brusquement la examinant*) Zuk bederen agradatzen nauzu. Tokirik gabe zirea suheztez?

GAXUXA (*timidement*): Bai, anderia, tokirik gabe niz mementoko zure zerbitzuko nahi baduzu.

XOBADINA (*engageant*): Libro zirenaz geroz nahi duzua Luixaren ordain ene etxean sartu?
Emanen dauzkitzut bi mila libera hilabeteko eta egun erditan kafea.

GAXUXA (*souriante*): Ondokoarekin?

XOBADINA (*scandalisée*): Ez, ez, ene etxean holakorik sekulan.

GAXUXA (*gentiment*): NI ere irri egiteko ari nintzen. Irri egitea laket zaut jitez biziki alegera niz.
XOBADINA (*satisfait*): Hola bederen. Hori zaut lakhet eni ere.

GAXUXA: Ni khantuz eta xixtuz ari naiz egun guzia.

XOBADINA (*inquiète*) He... Egun guzia?...

GAXUXA: Egun guzia mintzatzeko molde bat da... noizetik noizerat aire bat edo bertze... denbora pasa.

XOBADINA (*examinant attentivement*) Hazkarra iduri duzu. Ez zitu lanak izituko?

GAXUXA (*se redressant*) Hazkarra? Uste nuke... Eni behatzea aski da... Har nezazu eta hilabete baten buruko edo fiteago ikhusiko duzu.

XOBADINA: Ez, ez, hartzekotan urthe guziko... Nahi duzula?

GAXUXA: Gogotik anderia.

XOBADINA: Ontsa da... Hain xuxen sarri adixkide batzu afaltzerat esperantza ditut. Egun, ene sor eguna besta ttipi bat emaiten dut. Ikhusiko dugu berehala zer kozinari ona ziren.

GAXUXA: Etxeko anderea zaude deskantsuan, afari hauta izanen duzu.

XOBADINA: Lau izanen gire. Zer egin behar liteke zure ustez.

GAXUXA: Zuk nahi duzuna anderia.

XOBADINA: Ortziralea baita egun lehenik phorru salda.

GAXUXA: Ontsa da anderia.

XOBADINA: Gero merluxa freitua.

GAXUXA: Badakit... hortan ez dut parerik.

XOBADINA: Gero arroltze moleta onjoekin eta intselada.

GAXUXA: Arras ontsa anderea eta deserta?

XOBADINA: Esne ophila krema on batekin... eta gero dutea hartuko dugu denek.

GAXUXA: Zaude trankil aderia, agari bat izanen duzu nolakoa.

XOBADINA: Ontsa hola, uste dut zuk eta nik adituko dugun... Zuk bederen nahi dutana onhartzen duzu... eta ez Luixak bezala batean hau eskas, bertzean hura, bethi zerbait.

GAXUXA: Gaizki egiten zuen Luixak, enekin ez duzu halakorik izanen...

XOBADINA: Bon, afaria prestatuko duzu zazpi orenetako (*elle sort*)

SCENE V

GAXUXA: Ba, ba izanen dute afari bat arradoa. Ez dute behalakoan purgatzeko beharrik izanen. Ze irriak egin behar ditugun. (*elle sort par la porte de la gauche; elle s'enlève son bérêt, son manteau, noue un tablier qu'elle a trouvé sur une chaise). Pendant ce temps, par la porte de droite rentre en sifflotant la petite KATTINA, qui en passant renverse une chaise)*

GAXUXA (*de la coulisse*): Nor da hor? (*elle vient en scène*)

KATTINA (*surprise s'arrêtant au beau milieu*) To, nor zira zu? Etzitut ezagutzen (*elle examine GAXUXA*)

GAXUXA: Ni? Gaxuxa Moko-xorrotx

KATTINA (*riant*): Ze izen bitxia. Zer ari zira hemen?

GAXUXA: Luixaren ordain naiz.

KATTINA (*toute triste*): Eta Luixa nun da? Ez othe dut gehiago ikhusiko? (*elle commence à pleurer*)

GAXUXA (*la consolant*) Hainbertzeraino maite zinuen Luixa?

KATTINA: Bai, hainitz maite nuen.

GAXUXA: Ttantta mokhor baino gehiago?

KATTINA: Ttantta mokhor, ttantta mokhor (*souriant*) izen pullita. Egiazki hala da. Bethi denari erasiaka. Ttantta mokhor.

GAXUXA (*l'interrompant*) Ez zazula gero berari erran.

KATTINA: Zertako?

GAXUXA: Joko baitzitu.

KATTINA: Ez dut fitsik erranen beraz. Bixkotxa emanen nauzu?

GAXUXA: Nahi duzun bezanbat

KATTINA (*lui sautant au cou*): Zu ere Luixa bezala maithatuko zaitut (*serieuse*) Badakizu
Gaxuxa, tantak jende hainitz errezebitzen du.

GAXUXA: Baia? Eta nor bada?

KATTINA: Lehenik andre xahar bat luneta bluekin... Arraspa ere hartzen du... badu tabako
usain bat. Ttantak badu hor tximinearen gainean untzi espres bat, hare,
tabakoarentzat. Horran nun den xuxan (*elle lui montre une tabatière*)

GAXUXA (*à part*) On da jakitea (*haut*) Eta nola du izena?

KATTINA: Terexa. Bainan Luixa eta nik deitzen dugu andere Potzo.

GAXUXA (*riant*): Andere Potzo? Eta zertako?

KATTINA: Zeren eta bethi zakhurren erdian bizi baita, baditu dotzenaka... Funtsian, etxe guzia
bethea du... Eta harrapatzen diren kukusoak... hein ausikiak...

GAXUXA (*riant*): Gaixo Kattina.

KATTINA: Eta bethi bere zakhurrez mintzo da, ez du bertze elherik.

GAXUXA: Ez dea bertze andererik oraino?

KATTINA: Ba, ba, bida andere Joanahaurra, hora konkorra da (*confidentiellement*) Arnoa bizi
maite du, batzuetan moxkortzen da.

GAXUXA (*riant*): Hola, hola. Eta gero?

KATTINA: Gero? Ahantzen nin politena; bida andere Marixume, hora maingua eta okherra...
gaixtoa da... bethi zernahi erranka ari da.

GAXUXA: Eta andere horiek jiten direa usu hunat.

KATTINA: Ba, arras usu. Bat banazka noiz nahi heldu dire berrieikin eta igande bakhotx
arratsalde guzia hemen iragaiten dute denek. Sarri ikhusiko dituzu. Ttantak
afaiterat gonbitatuak ditu.

GAXUXA: Eta igandetan zertan phasatzen dute denbora?

KATTINA: Elheketa eta kartetan; bi sos partida.

GAXUXA (*riant*): Baia? (*à part*) Haatik egungo afariak phasariko diote trukeko gostua
hitzemaiten dautzuet (*haut*) Bainan aski solas berant dut. Banoa sukhalderat
afariaren prestatzerat (*Au même instant on sonne. Elle s'arrête pour aller ouvrir
mais KATTINA la devance*)

KATTINA: Ez, nihaurek idekiko dut (*elle regarde et brusquement se retourne vers GAXUXA*)
Andere Potzo da, bere tabako usainarekin.

GAXUXA: Baia? Ontsa da (*elle sort par la porte de gauche et revient aussitôt avec du poivre*)
Bipher beltz poxi bat arrazpan, ez dio ez kalterik eginen gure Terexari (*elle vers en
même temps une forte pincée de poivre, elle secoue la tabatière, la remet en place
et ressort vivement par la porte de la gauche*)

SCENE VI

KATTINA (*introduisant TEREXA*): Sar zite, kadirean jar zite. Banoa eraiterat ttantari hemen
zirela.

TEREXA (*s'étant installée*): Ban ba zoazi haurra eta erran presatua naizela

(*KATTINA sort et on entend chanter GAXUXA dans sa cuisine*)
Lau andre hiru muxurdin etc... etc...

TEREXA (*tendant l'oreille pour écouter*): Nor da hor khantuz ari? Hori ez da Luixaren botza. Orai
ere sehi berri bat hemen? Usu hala baita. (*elle hausse les épaules tandis que rentre
XOBADIN*)

XOBADIN (*aimable*): Hor zirea, Terexa, eta nola zira?

TEREXA (*sans se lever, soucieuse*): Ontsa eta zu Xobadin?

XOBADIN: Ni ere ontsa Jainkoari esker! Eta zer da berri zure etxe?

TEREXA (*tristement*): Bethi gauza bera... penak, griñak eta buru haustea?

XOBADIN (*compatissante*): Norekin bada? Ez dituzu bederen ilobak eri?

TEREXA: Muthiko tzar hek eri? Horik baizik ez balitz.

XOBADIN (*étonnée*): Zer bada?

TEREXA: Ene xakhurrak.

XOBADIN (*un peu plus rassurée*): Ah ba, xakur bat hil zautzu?

TEREXA: Hil ez, ez, again ez, bainan galdu... Badakizu xuritto xakur ttipi maithagarri hura.

XOBADIN (*à part*): Ba, ba Zakhur itsusi zahar minez estalia?

TEREXA: Eh bien, ez duzu sinhetsiko. Joan zaut etxetik lau egun ez dela agertu. Gaixo zakhurra
(*elle se tamponne les yeux d'un grand mouchoir basque*)

XOBADIN: Baditakea?

(*En même on entend chanter GAXUXA*)

*Mehegiko xakhurra
Zangoz, errainez, makhurra
Berga bat luze muthurra
Larrutik hurbil hezurra
Urthe guzia barura
Zeren den toki xuhurra*

TEREXA (*mécontente*): Nor ari da bada hola khantuz?

XOBADIN: Ez khasurik egin Terexa... Neskato berria biziki alegra da eta lakhet zaio khantuz artzea.

TEREXA (*revenant à sa douleur*): Khantuz, khantuz iduri eta bihotza alegra dugun guk... Egungo sehiak nun dute bihotza? (*pleurnichant*) Gaixo xuritto, ene xakhur maitea. (*levant la tête*) Ez duzu bederen harren berrik jakin?

XOBADIN: Ez, ez batere Terexa...

TEREXA (*se levant péniblement*): Banoa beraz...

XOBADIN: Jadanik (*prenant la tabatière et offrant une prise à Terexa*) Arraspa bat hartuko dugu bederren.

TEREXA (*s'arrêtant pour la prendre*): Zuri ez errefusatzeko. (*elle prend un peu qu'elle porte à son nez.*)

XOBADIN (*même jeu... elle garde sa prise entre les doigts et dit*): Jesus, untsa presatua zira Terexa (*elle porte sa prise au nez*)

TEREXA: Ba jina nintzen (*Atchoun*) jakiteko heian bazinuen xurittoren berrik (*atchoun*)

XOBADIN: Ez, ez maluruski ez... (*atchoun*) Ez dut deus aditu (*la reconduisant à la porte*) Ez ahantz sarriko afaria... (*atchoun*)

TEREXA: Zer du egun tabako hunek... (*atchoun*) Zazpi orenetan? (*atchoun*)

XOBADIN: Ea, ba zazpi orenetan (*atchoun*)

TEREXA: Ene gainean khondatzen ahal duzu... (*atchoun*)

(*Elles sortent toutes deux de droite tandis qu'on entend chanter GAXUXA*)

*Bizian gosez egonik
Hiltzean sobera janik
Huna xurittok erranik
Zer entzun dugun azkenik
A gose dagonaren ganik
Ez daitekela lan onik*

SCENE VII

GAXUXA (*entrant*): Joan dira. Ez da goizegi (*indiquant du doigt*) Zer sukhalde maitea... ttipixkoa, bainan denak aditzen dira. (*poing sur la hanche*) Ze jende bitziak haatik, xakur txar baten dako hoin bertze ixtorio (*haussant les épaules*) Enfin denetarik behar da mundu huntan (*elle sort de gauche*)

XOBADIN (*dans la coulisse*): Gaxuxa?

GAXUXA (*s'arrêtant*): Anderia?

XOBADIN: Afaria ontza da?

GAXUXA: Ba, ba arras ontza, ixtantean prest izanen da

XOBADIN: Bien, banoa bezitzerat, artean jateko-sala plantan ezarriko duzu. Ostian ohartu niz mubleak irratsez ihetsiak direla

GAXUXA: Ederki anderia

XOBADIN: Haatik ontsa khasu egin deus haustetik

GAXUXA: Trankil izaiten ahal zira anderia ez dut sekulan deus hautsi

SCENE VIII IX

KATTINA: (qui est rentrée sans être aperçue dès que GAXUXA a fini de siffler): Zer aire pollita

GAXUXA: (se retournant le plumeau levé) Zu zirea Kattina?

KATTINA: (les mains jointes): Gaxuxa, behar dautzut khantu hori erakusi

GAXUXA: Ba, ba gogotik. Jar gaiten lehenik (elle s'installe sur un fauteuil à côté duquel se trouve un piédestal soutenant un kaiku, prend KATTINA sur les genoux et commence)

Neure andrea andre ona da etc... etc.

(Hau dernier kaiku esnia elle étend le bras droit et de son plumeau renverse piédestal et kaiku en faisan un fracas terrible. Toutes les deux sautent du fauteuil et en silence contemplent la catastrophe)

SCENE X

XOBADIN (*de loin dans les coulisses*): Ez nuen bertze beldurrik (*des pas précipités s'approchent*)

KATTINA (*atterrée*): Ttantta, ttantta... Zer erranen du

GAXUXA (*calme*): Ez gaitu ez iretsiko... holako baten berri

XOBADIN (*entrant en coup de vent*): Nere kaikua, nere kaiku ederra. (*se retournant furieusse, la main levée vers KATTINA*) Malurusa, hik induna hori?

GAXUXA (*très calme*): Ez anderia, nik hautsi dut

XOBADIN: Malestruka... Holako untzi ederra

GAXUXA (*calme*): Ba, eltze zahar bat, ez du ez balio kexatzia. Mazin batian aurkhituko duzu holakoat

XOBADIN (*indignée*): Bainan malurusa, untzi hori baliosa zen arradaa... Spainiatik jina zen

GAXUXA Spainiatik, zer zaut eni? Nik hasteko ez nituen hamar sos emanen

XOBADIN (*furieuse*): Baduzia kopeta hola mintzatzeko.

GAXUXA: Ez da oren bat elgarrekin girela eta ez nuen uste eltze txar batendako hainbertze erasia ibilikozinuela eta samurtuko zinela?

XOBADIN (*excédée*): Ozarra, ez bertzea, ez dakit zerk gibelatzen nauen zu kanporat emaitetik

GAXUXA (*en souriant*): Ez, ez anderia ez nauzu oraino kanporat emanen, sarriko afaria?

(On sonne)

XOBADIN (*folle de colère*): Burua galaraziko nauzu (*brutalement*) Zoazi bada idekitzerat, ez duzu aditu (*elle relève les débris et le piédestal tandis que GAXUXA sort de droite en haussant les épaules s'adressant à KATTINA qui est restée immobile, dans un coin lui donnant les débris*) Zer hiz hor, ergela?... Harzkin phuska horiek eta ereman baratze xokhorat

KATTINA (*tendant son tablier*): Untsa da ttantta (*elle sort*)

(On entend dans les coulisses du côté droit le bruit d'une conversation et la voix de GAXUXA demandant à plusieurs reprises: Nola erran duzu? XOBADIN met de l'ordre)

SCENE XI

GAXUXA (*d'une voix cérémonieuse annonce*): Melle Joanahaurra Lepho-Labur (*elle s'efface pour la laisser rentrer et fait une grimace par derrière*)

XOBADIN (*sèchement*): Gaxuxa, soasi abian sukhalderat, etzira sekulan prest izanen tenoreko

GAXUXA: (*traversant la scène pour aller à la cuisine à gauche, dès qu'elle dépasse sa patronne, pouffe de rire*)

XOBADIN (*aimable*): Hor zare gaixoa, zuk haatik ez duzu tenorea ahantzi

JOANAHURRA (*souriante*): Ez, ez Xobadin, holakoak ez dira nola-nahika ahanzten

XOBADIN: Nola zira beraz igandetik hunat?

JOANAHURRA: Frango untsa. Haatik atzo erixko nintzen

XOBADIN: Eta zer ukhan duzu bada?

JOANAHURRA: Buruko min bitxi bat. Asteazkeneko bestaren ondoria zerbait behar bada. Ene iloba Terexaren azken haurraren bathaioko bazkarian nintzen

XOBADIN (*souriante*): Eta phesta soberaxko egin?

JOANAHURRA: Baitake, eta nik guti aski. Ah, zahartzen ari gira, zahartzen. Xobadin, bainan egungo joan zaut arrasene buruko mina eta frango dispos niz

XOBADIN: Hobe segurki

(*On entend dans la cuisine chanter GAXUXA)*
Mahastian xoriek etc... etc...

III

Herriko zahar batzuek, sotorat ethorriz

Han idukitzen naute lehertua irriz

Monkorrek khantu

Manguak dantza

Oihuka elkhorrak

Biba zaharrak eta sotoko ophorrik

JOANAHURRA (*étonnée*): Zer da boz hori? Zer sehi berria duzu? Zoin gaizki khantatzen duen.

XOBADIN: Zuk errazu Joanahaurra. Zer pazientzia behar den egungo sehiekin

(*Chantant GAXUXA poursuit*)
Herriko zahar batzuek

JOANAHURRA: Ene etxealdean balitz ez nezake gehiago jasan

XOBADIN: Egiazki ezin-bertzea da, ba... (*se ressiasasisant*) Ixtantean afaiteko tenora dugu, lagundu nuzu mahainaren emaiten? (*elles se lèvent et disposent table, couverture, nappe, verres*).

SCENE XII

GAXUXA: Zer emazten potreta. Bainan nun mila sorgin etxeko anderiak biltzen ditu holako presunak? Eta Kattinak dio ez dutala politena ikhusi Marixume maingua, bere begi makhurrarekin. Zer sobera munstra sarri ene afariño huta jaten dutelarik (elle se tord de rire et va dans sa cuisine pour chanter)

Ophor hori ez baitzen andretzat egina

Hekier dut eskaintzen gaztheluko barra

Hastio naute

Erraiten dutelarik

Donado zingorra

Xehaturen ahal zaik sotoko ophorra

SCENE XIII

XOBADIN (*excédée*): Gaxuxa Gaxuxa

GAXUXA: Heldu, heldu anderia (*elle arrive avec une escarole à la main*)

XOBADIN (*en colère*): Zer tuzu khantu horiek, etzira ixiltzen ahal eta lanean artzen ahal?

GAXUXA (*calme*): Anderia, nik lana eta khantua biak betan bururatzen ahal ditut, khantuz ari naiz zuri plazer egiteko

XOBADIN: Eni plazer egiteko?...

GAXUXA: Ba, ba anderia... Ez nauza erran sehi alegerak laket zaitzula. Eta nik erran dutalarik lan guziak khantuz artuz egiten ditudala, zuk ihardetsi dautazu, ontsa zela. Orduan khantuz ariniz gogotik.

XOBADIN: Nola nahi eta zer nahi khantu emaiten dituzu. Azkenean badut aski entzunik edo ahalik emaskitzu

GAXUXA (*haussant les épaules*): Bon bon anderia, ez samur hortakotz, entseatuko niz. Bainan aithortu behar duzu etxeko anderia frango xanjakorra zirela, duela oren bat khantuz ari behar zen eta orai ixilik. Ez da errex zure gostuaren egitea. Nola ni jitez alegra bainiz eta ez khanbiatzenko erretxa, ez beraz sobera estona anderia, noiztenka orainoene burua ahantzen badut.

XOBADIN (*maussade*): Ahal bezain bakhan ahal baduzu. Eta orai mahainaren emaiteko azietak eskat baititugu, ekharkitzu sukhaldeko armorioan diren lore dunak

GAXUXA (*empresée*): Abian, abian anderia

XOBADIN: Dotzen erdi bat aldian gero ez hausteko

GAXUXA: Ontsa da... (*au public*) Uste badu bizpahiru itzuli eginen ditudala. Ez, ez, oro betan gerokoak gero

SCENE XIV

JOANAHURRA (*lunettes avancés sur le nez*): Zer linja ederra duzun hor Xobadin?

XOBADIN: Uste duzu? Ez da egungoa... Ene Pello gaizoak esposatzeko erosia dituela berrogoita bortz urthe. Egun ene urthe bethetzea, hartakotz jali dut armariotik, giza-zuen bezala

JOANAHURRA: Zer gauza ederra, ez da gehiago holakorik ikhusten

GAXUXA (*avec une haute pile d'assiettes*): Huna, huna anderia (*les vieilles se retournent vers elle, tandis qu'elle s'empêtre dans le tapis et qu'elle tombe de tout son long*)

XOBADIN (*se précipitant*) Malerusa ene asietak

GAXUXA (*se relevant vivement et se tâtant les membres*): Anderia uroski ez dut deus hautsrik (*elle se regarde encore*)

XOBADIN (*exaspérée*): Ez deus hautsi... Sosoa ez bertzea eta zer dira horiek

GAXUXA: Bizpa hiru hautsi, bertze bizpa hiru arraildu, zer da hori gerthatzen ahal zenaren ondoan. Baxera antolatzaileak ere behar dute bizi

XOBADIN (*furieuse*): Tetela ez bertzea

GAXUXA (*l'interrompant*): Eroriko horrek barnea deboilatu nau, zer egarria dutan (*Elle sort en chantonnant*)

Igande ilhuntze batez

Etxe alde zohala

Erroz gora erori zen

Santsi zabal-zabala

Izarrak nihon ez ditu

Ikhusi hau bezala

Ilhargia ferekatuz

Ganzen gau berehala

(*XOBADIN pendant ce temps relève les assiettes entières et les passe à JOANAHURRA qui les place à table*)

SCENE XV

JOANAHURRA (*dès que GAXUXA a fini de chanter*): Mozkorra da

XOBADIN (*en colère*): Biziok guztiak beraz

JOANAHURRA Gaixoa urrikari zitut holako sehi batekin

XOBADIN Luixarekin bederen etzen holakorik ikhusiko. Gaixo Luixa, dolu dut kanporat emanik. (*elle réfléchit*) Nork daki? Behar bada oraino...

GAXUXA (*arrivant en scène*): Eta orai anderiak zer behar...

XOBADIN (*séchement*): Deusik; zoazi zure kasoletarat

GAXUXA: Ontsa da, ontsa da, anderia, ez khexa hola ez du balio; (*elle retourne à la cuisine*)

XOBADIN (*soucieuse*): Zer egin orai? (*regardant au dehors*) Ah, salbu niz Luixa hor sartzen da.
Harrek afaria zerbitzatuko dauko; (*appelant Kattina... Kattina*)

SCENE XVI

KATTINA (*entrant*): Huna, huna (*s'arrêtant devant les assiettes cassées*) Nork hautsi ditu
baxera horiek?

XOBADIN (*sèchement*): Ez dun hire afera

KATTINA (*innocemment*): Zuk hautsiak tantta?

XOBADIN: Zer erran dut nik?

KATTINA: Ez duzunaz geroz erran nahi nor den

XOBADIN: Ixilik ago ihizi gaixtoa... eta nik erranak egin. Gaxuxak hautsi azieta horiek bilzkin
abian eta erreman hemendik (*baissant la voix*) Garo erron ene phartez Luixari
harren gainean khondatzen dutala sarri mahainaren zerbitzatzeko (*elle sort*)

KATTINA (*souriante*): Ontsa da ttantta (*elle ramasse vivement les débris dans son tablier et
sort par la cuisine*)

SCENE XVII

KATTINA: Ttantta, biziki khexu da

GAXUXA: Baia, hanbat gaixto... Luixa ganbaran dea?

KATTINA: Naski ba, ttantak erran daut erraiteko jauts dadin berehala afariaren zerbitzatzeko

GAXUXA: Arras ontsa. Errozi hunat jiteko

KATTINA: Banoa abian (*elle sort*)

XOBADIN (*entrant*): Suaren egiteko behar diren guziak eman jateko-salako tximinean

GAXUXA: Bai andere

XOBADIN: Behar den tenorean nihaurrek phiztuko dut sua (*s'adressant à JOANAHAURRA qui
rentre*) Orai mahaina eman baita, goazen balkonerat karrikako munduaren
ikhusterat, besteak jin artio

(*Elles sortent par la droite*)

GAXUXA (*froissant un gros papier d'emballage, deux grosses bûches vertes rentre à la salle à
manger et s'apprête à faire le feu*): Horra lana egina. Ez da su handirik izanen,
baina khea ausarki...

(*On sonne*)

SCENE XVIII

GAXUXA: Sar zite anderia; eta jar. Etxeko anderia heldu da berehala (*elle va à gauche. Tandis
que XOBADIN rentre par la droite, les mains tendues*)

XOBADIN: Zu zirea, Marixume? Zer atsegina (*elles s'embrassent*) Nola zira? Nola da anaia?

MARIXUME: Arras ontsa eta zu?

XOBADIN: Ni ere ontsa

MARIXUME: Ez da oraino bertzerik jinik?

XOBADIN: Joannahaurra bakharrik, gabaran da, leihotik behar, heldu da abian

(*GAXUXA chante à perdre l'haleine*)

Nahi zeraukan azken eskua etc... etc...

MARIXUME: Nor ari da khantuz?

XOBADIN: Khasurik ez egin. Luixaren laguntzeko hartua nuen emazte bat. Oren bat hemen dela
eta asia niz.

(*Rentre JOANAHAURRA, échange de salutations compliments. On sonne*)

XOBADIN: Segur Terexa dela hor (*elle va ouvrir*)

SCENE XIX

TEREXA: Gau on anderiak

TOUTES: Gau on Gau on. Ontsa bethi?

TEREXA: Ba, ba arras ontsa

XOBADIN: Jar zizte. Sua phiztuko dut eta abian afaria zerbitzarazten (*elles s'assient autour de la table tandis que XOBADIN essaie en vain d'allumer le feu*) Zer eman daut hemen Gaxuxak? Egur hezia eta paper lodi poxi bat. Neska tzarra (*elle appelle*) Gaxuxa. Gaxuxa

GAXUXA (entrant) Anderia, zer nahi du?

XOBADIN: Zer eman duzu hemen?

GAXUXA: Pouah... zer keia

XOBADIN: Ez dautzut hori galdatzen. Zer eman duzu hemen.

GAXUXA (calme): Egurra eta papera eman tut. Ez duzia ikhusten ala lunetak behar tuzu hortako

XOBADIN (furieuse): Egur lodiekin eta paper puxka batekin sua phizten. Deus ez dakizu beraz

GAXUXA: Batian han, bertzean hemen, bertzian athean ez nitake orotarat hel

XOBADIN: Ez dut egundai zu bezelakorik ikhusi. Zazi hemendik. Etzitzu gehiago ikhusi nahi. Luixak zerbitzatuko du afaria. Konjeta emaiten dautzut zuri ere.

GAXUXA (calme): Konjeta; konjeta, aise ari zira zu. Hilabete batentzat hartua nauzu. Kanporat joaitekotz behar dut hilabetearen saria. (*les vieilles toussent*) Eta bertzalde aski da berinen idekitzea andere horiek ez dute holako eztulik eginen

XOBADIN (au comble de l'indignation): Manatzen orai?

GAXUXA (calme): Ez batituzi ideki nahi, nik eginen ditut

XOBADIN: Zozazi sukhaldera eta gehiago ez hunat ager

GAXUXA (au public): Ze anderiaren kolera

SCENE XX

XOBADIN (s'asseyyant): Zen mendian, zer pazientzia oraiko sehiakin

TOUTES: Egia handia

GAXUXA (dans la coulisse): Bagitun, bagitun Luixa konjeta jadanik ukhana dinat

LUIXA: Jadanik

GAXUXA: Ba, hiri orai xuxen jokatzea eta mahaina ontsa zerbitzatzea, etxeko anderiari gogoa berriz hartzeko

LUIXA: Ontsak dun, ontsak dun, entseatu gitun

GAXUXA: Hoa, erran salda prest dela

LUIXA (à XOBADINA): Anderia salda prest da. Nahi duzuelarik zerbitzatuko dut

XOBADIN: Ontsak da, zerbitza dazu abian

(*Toutes déplient les serviettes. Toute la scène du souper se passera en grand silence. Les convives feront des signes pour marquer leur satisfaction, échangeront des sourires*)

SCENE XXI

GAXUXA: Apetitu on anderiak (au public) Gero ikhusiko

RIDEAU

SCENE XXII

LUIXA: Dutea prest dea?

GAXUXA: Ba, bero beroa irakitzan ari

LUIXA: Ontsa dun (*elle rentre dans la salle pour desservir*)

SCENE XXIII

MARIXUME: Zer afaria

JOANAHURRA: Hauta

MARIXUME: Arrain bat nolakoa

TEREXA: Eta krema, hura hura egiazko krema. Bizpahiruetan hartu dut nik segurki

(*LUIXA revient avec les tasses à thé qu'elle place devant chaque convive. Elle fait passer le sucrier*)

XOBADIN: Orai anderiak, dute xorta bat esnearekin edo esnerik gabe; bakhotxak nahi duen bezala

(*LUIXA la théière d'une main, le pot au lait de l'autre les sert une à une*)

MARIXUME (*goûtant avec la cuillère*): Zer gostua duen, ez du haatik krema balio. Eman dezagun sukrea gehiago (*elle prend 2 ou 3 morceaux de sucre*)

XOBADIN (*qui a goûté aussi*): Zer da hau? Ez duzue kausitzen kietsa dela? (*elle boit en faisant la grimace*)

TOUTES: Ez, ez (*elles boivent en faisant la moue*)

JOANAHURRA: Esnea eta sukzurekin joan da (*elle boit. Dès qu'elles ont bu leur dernière gorgée, elles commencent à s'agiter sur leur chaise*)

XOBADIN (*finissant*): Pouah, zein tzarra den... Gaxuxa

GAXUXA: (*qui s'est tenue à la porte de la cuisine pour tout observer rentre*): Anderia?

XOBADIN (*sévère*): Zuk egina da dute hau?

GAXUXA: ba nik, ez dea ona?

XOBADIN: Deusik ez du balio, nun hartu duzu?

GAXUXA: Hau, sukaldian. Ekhartzen dautzut untzia (*elle sort et revient avec une assez grande boîte*) Horra

XOBADIN (*inquiète lisant*): Chambar. Dute purga hau (*furieuse*) Ziren bezalakoa

GAXUXA (*prenant la boîte et lisant*): Jesus hala, hala ederra dugu (*elle rit*)

XOBADIN: Phozoinduta nahi gituzu. Ez zoazi berrie ere, kanporat emaiten zaitut

(*GAXUXA pouffe de rire*)

MARIXUME (*se levant, se tenant le ventre à 2 mains*): Ai, aie, Zer dut

XOBADIN (*inquiète*): Etzirea ontsa?

MARIXUME: Ez dut deus, ez krema madarikatu hura lanian ari

XOBADIN: Alo Marixume, ez da deus. Phasatuko zauzu jar zite. Artian eginen dugu partidaño bat elgarrekin

MARIXUME (*livide, se levant*): Nik segurik ez, aie, aie,

JOANAHURRA: (*elle sort*): aie, aie, aie

TEREXA (*se levant*): Zer dut nik ere (*elle sort*)

XOBADIN (*bouleversée*): Zer dute orok (*on entend dans la coulisse un grand vacarme suivi de cris: Aie, ai, ai, LUIXA arrive en scène soutenant GAXUXA qui boîte; KATTINA suit en pleurant.*)

GAXUXA: Ene zangoa, zer mina

XOBADIN: Zer da?

GAXUXA (*d'une voix larmoyante*): Ur irakitura zaut zangoaren gainerat erori

XOBADIN: Ez ginuen beste beharrik

GAXUXA (*affolée*): Zangoa galdua. Bethikotz maingu

XOBADIN (*tâchant de la remonter*): Ez, ez mina joanen da, arthatuko zaitugu ez hoinbertze nigar eta garazta othoi

(*LUIXA s'empresse auprès de GAXUXA*)

GAXUXA: Asuratua zirea anderia?

XOBADIN (*interloquée*): Asuratua?

GAXUXA: Ba, asuratua zirenentz? Bertzenaz ontsa gostako zautzu

XOBADIN: Zer gostako. Zer gostako. Ene sehia zirea? Ez

GAXUXA: Ba, anderia legearen arabera zure sehia niz. Zure diruak dantza aldi bat hartuko du, zuzen den bezala

XOBADIN: (*inquiète*): Ez balinba

GAXUXA: Ez? Ikhusiko duzu, aski duzu ez hoin usu sehien berritzea

XOBADIN (*voulant l'amadouer*): Allo, allo, zaude ixilik. Horra bi mila libera hilabeteko saria

GAXUXA (*fière*): Milesker anderia, ez dut deus nahi zure ganik. Egun ukhan duzun leitzionean balia zite eta ez ahantz sehi on bat duzularik ez dela kapriza baten dako kanporat eman behar

XOBADIN (*attérrée commence à ressentir son mal au ventre et disparaît en criant*): Aie, esto... ma... ka...

KATTINA (*pleurant*): Ttantta, ttantta, zer duzu? (*elle sort*)

SCENE XXIV

GAXUXA: (riant): Beha, Luixa oro ihesi igorri tinat

LUIXA: (toute ahurie): Ez dinat deusik konprenitzen mintza hadi

GAXUXA: (souriant): Ez dun ez sorgin keriarik? Bere gisako arantsño bat eman dinat jatekoan, krema bereziki eta denek nainetik dute purga atin bat eta orai ondorioak... Ur hotz xorta bat... Irri egiteko horik ero. Orfin ba holako zerbait, hire etxeko anderiak. Ikhasko din sehien ez nola nahika berritzen... Ni bihar kanporat hi hemen gogo onez atxikiko hau. Huna erre azken solasa. Mokhoregi delarik anderia, errakon samurtu gabe "Gaxuxa bethi libro nahi baduzu berehala ekharratzten dautzut"

RIDEAU

(*Pour finir Lau andere, hiru mutxurdin*)